LIBRIS

COLECȚIA RAO CLASIC

HENRY DE MONTHERLANT

Băieții

LIBRIS

HENRY DE
MONTHERLANT

Băieții

Traducere din limba franceză de
Vasile Savin
Daniel Pierre Cattanéo

editura rao

LIBRIS

rao clasic

HENRY DE MONTHERLANT
Les Garçons

Copyright © Editions Gallimard, 1969

© Editura RAO, 2013
pentru versiunea în limba română

Editura RAO
Grupul Editorial RAO
Str. Bârgăului, nr. 9-11, sector 1, București, România
www.raobooks.com
www.rao.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MONTHERLANT, HENRY DE
Băieții / Henry de Montherlant; trad.: Vasile Savin, Daniel-Pierre Cattanéo. – București : Editura RAO, 2013
ISBN 978-606-609-305-7

1. Savin, Vasile (trad.)
2. Cattanéo, Daniel-Pierre (trad.)

821.133.1-31=135.1

Două note

NOTA I

În momentul trimiterii la tipografie, în ianuarie 1969, a acestei lucrări terminate deja de doi ani, mi-am dat seama că mă lăsasem în voia unei tendințe supărătoare care îmi este proprie: aceea de a face expuneri prea lungi. În *Port-Royal*, în *Haosul și noaptea*, acțiunea începe la jumătatea volumului. La fel se întâmpla și în *Băieții*.

Băieții au fost în lucru ani numeroși. Or, am învățat din experiență care este inconvenientul grav de a lăsa o operă prea mult timp în sertar: ea se acrește. Nu am vrut să întârzii publicarea *Băieților* modificând această primă parte. Am decis, așadar, să public romanul la data fixată, în aprilie 1969, suprimând pur și simplu câteva pasaje din această primă parte prea întinsă.

Băieții, așa cum îi prezint aici, își sunt de ajuns. Unii amatori de antichități sparg brațul sau mâna unei statuete pe care au achiziționat-o intactă. Iar crăpături mari ale marmurei șterg, din loc în loc, călăreții Partenonului, îi fac să dispară, după care ei reapar. Nu se deplâng aceste absențe. Se spune că ele sunt locul visului.

NOTA II

Cele trei romane care poartă titlul general *Tinerețea lui Alban de Bricoule* desfășoară o poveste a cărei cronologie este următoarea: *Bestiarele* (tauromahia), *Băieții* (colegiul), *Visul* (războiul). Autorul își cere scuze dacă, din cauza timpului îndelungat scurs între compunerea unora dintre aceste romane – patruzeci și șapte de ani între *Visul* și *Băieții!* –, datele indicate pe parcursul intrigii nu concordă întotdeauna de la o carte la alta, și dacă există chiar câteva enormități (astfel, doamna de Bricoule, care moare în 1913 în *Băieții*, reapare în viață în 1918 de-a lungul câtorva rânduri din *Visul!)* greșeală a autorului, desigur, însă greșeală în definitiv puțin importantă, dat fiind faptul că fiecare dintre romane a fost conceput pentru a putea fi citit separat și, pe de altă parte, faptul că nu este vorba aici în niciun caz de o autobiografie, ci de un *fond prea puțin autobiografic*, aranjat în mod amplu și liber.

Se găsesc erori asemănătoare de datare la Tolstoi, Zola, Proust...

Această operă este dedicată
celor inteligenți și celor sensibili.

Dacă nu te-aș iubi atât de mult, totul ar fi fost mult mai ușor.

Băieții,
partea a doua.

Regimentul Ekaterinenburg a ocupat prin surprindere tranșeele din fața bastionului 4, i-a alungat sau ucis pe inamici și s-a retras luându-i pe răniți. Ofițerul care comanda această ieșire i-a fost prezentat marelui duce Nicolai Nicolaevici.

– Dumneavoastră sunteți eroul acestei isprăvi? l-a întrebat marele duce. Povestiți-mi cum s-a petrecut.

– După ce au părăsit bastionul, soldații, văzând tranșeea, n-au mai vrut să înainteze.

– Ce tot spuneți acolo? făcu marele duce, îndepărtându-se.

– Să vă fie rușine! zise Filosopov.

– Ia plecați de-aici! conchise Mencikov.

Tolstoi
Jurnal. *Anul 1853. XI.*
Éd. du Trianon, p. 216.

Orice privire asupra lucrurilor care nu e ciudată este falsă.

Paul Valéry
Așa cum (Lucruri nespuse).
Pléiade, t. II, p. 501.

Prefață

Acum patruzeci de ani, am petrecut câteva zile într-o mănăstire celebră. Prietenul care mă însoțea mă prevenise că se știa destul de bine faptul că abatele era necredincios „sută la sută". L-am văzut ținând slujba, om la vreo șaizeci de ani, frumos, impozant și inspirând prin tot aerul său respectul pentru religia pe care o slăvea în acest post de vază. Am fost foarte surprins. Mai pe urmă, nu doar una, ci trei sau patru persoane mi-au spus că abatele era ateu și că se mărturisise cam cu jumătate de gură unei ființe care nu putuse rezista plăcerii josnice de a divulga un secret atât de adânc.

Un preot ateu mi se părea a fi un personaj minunat. Mi-am propus să scriu romanul unui preot ateu, nu îndrăznesc să spun preot excelent, ci preotul care își îndeplinea până la capăt datoria întru binele supușilor săi și constanta lor lămurire. Era un subiect anume făcut pentru mine, eu, cel care simt creștinismul fără a avea și credința. Încă din 1929 visam la moartea preotului meu care punea în cumpănă, în clipa de pe urmă, „da"-ul și „nu"-ul, văzând că amândouă sunt în dreaptă măsură. Aceasta a fost ideea care m-a stăpânit încă înainte de a împlini treizeci de ani: moartea creștină a unui preot necredincios este un subiect care trebuia să mă bântuie toată viața. Dar oare nu ne încurajează papa Leon al XIII-lea să cercetăm fără teamă chiar elementul uman din Biserică, întrucât Dumnezeu „nu are nevoie de minciunile noastre"?

Tot în 1929, fără îndoială fiindcă tocmai îmi recitisem, în vederea apariției în prima ediție, piesa Exilul, *fapt ce mă repusese*

în exprimarea dramatică, pe care o neglijasem într-atât din 1914, în același an 1929, am scris două piese, Cretanii *și* Don Fadrique. *Aveam în sertar versiunea copilărească de la* Orașul al cărui prinț este un copil, *compusă la șaptesprezece ani.*

Atunci a început să mă bântuie dorința sau mai degrabă pofta nestăpânită de a trata același subiect în formă romanescă și în formă dramatică. Această muncă este pasionantă pentru un tehnician al artei scrierii. Și apoi, romanul poate și trebuie să meargă mai în adânc decât piesa, nefiind jenat nici de constrângerile de reprezentare, nici de necesitatea de a menaja o adunare (cât și, bineînțeles, pentru că aici nu se pot spune decât jumătăți de adevăr, însă jumătățile de adevăr sunt suficiente. Am spus asta în scris destul de des). Pe care dintre piesele mele schițate să le tratez și ca roman? Orașul *se preta cel mai bine. Iar preotul meu ateu ar fi aici abatele de Pradts!*

De altfel, Cretanii *și* Don Fadrique *au fost repede abandonate.*

În același timp, citeam Port-Royal *a lui Sainte-Beuve, care atingea sufletul în mod deosebit. Îmi flata latura riguroasă, atât prin spiritul jansenismului, cât și prin aceea că debuta cu o reformă morală – în timp ce, adolescent fiind, încercasem o reformă de felul acesta la colegiu. Mă emoționa pentru că această operă, dintre toate pe câte le citisem, încercând să mă apropii de creștinism, era singura care și-ar fi atins țelul, fiind scrisă de un necredincios. Astfel, scriind un roman al cărui nucleu ar fi subiectul din* Orașul, *mi-aș satisface trei dorințe: să tratez același subiect sub formă romanescă, dar și dramatic, să tratez caracterul unui preot ateu, să tratez o mișcare de reformă.*

Am început Băieții *(1929), am scris cam cincizeci de pagini*[1], *apoi m-am oprit, amânând lucrul, așa cum amânam și terminarea*

[1] Apărute în 1948 sub titlul *Serge Sandrier,* ilustrate cu litografii de Mariette Lydis și tipărite în 262 de exemplare (Editura Droin, Paris) (n.a.)

Orașului, *pentru o dată când spiritul și experiența îmi vor fi mai coapte, mai ales pentru a-i zugrăvi pe preoți. Acest moment a venit în 1951 pentru* Orașul *și în 1965 pentru roman. Așa a luat naștere* Băieții, *ca fiu al* Orașului.

Or, s-a întâmplat ca în 1932 un personaj de o mare distincție spirituală, mult mai în vârstă ca mine, cu care făcusem cunoștință, să îmi dea, despre obiceiurile[1] *unui anumit colegiu din provincia franceză unde fusese crescut – în jurul anilor 1880–1881 –, amănunte extraordinare, și justificând atât de bine ceea ce gândisem dintotdeauna, despre realitatea mult mai incredibilă ca ficțiunea, încât m-am hotărât ca atunci când va veni vremea să le trec în roman; în felul acesta ar pierde tot mai mult din caracterul autobiografic al* Orașului, *fără însă a deveni o operă de invenție pură, întrucât, atât de o parte, cât și de cealaltă, elementele ar fi furnizate din abundență de către realitate. Am luat notițe din cele ce mi-a povestit interlocutorul meu și astfel s-a pregătit prezentul roman, care va fi compus din amintiri*[2]*, informații și imaginație.*

În afara celor cincizeci de pagini despre care am vorbit, Băieții *a fost scris din iulie 1965 până în martie 1967. Cum* Orașul al cărui prinț este un copil *urma să fie jucat în decembrie 1967, nu se punea problema publicării* Băieților *în 1967, dar nici în 1968, când trebuia să-mi apară în librării prima ediție curentă de*

---

[1] Așa cum toată lumea îmi confirmă, sunt obiceiuri aparținând unei epoci revolute. Însă, în mare, această epocă era asemenea celei în care mi-am situat romanul. (n.a.)

[2] Să ne înțelegem asupra sensului cuvintelor „autobiografic“ și „amintiri“. În ce fel își formează personajele un autor de ficțiuni? Așa cum un copac își formează ramurile. La început, există un germen. Dar, la extremitățile lor, ramurile nu mai seamănă deloc cu sămânța. E drept că ramurile arborelui mai păstrează ceva din seva inițială, pe când personajul de ficțiune nu mai păstrează întotdeauna un element din ceea ce i-a dat naștere. Să încetăm, așadar, să tot flecărim despre „modele“ și „similitudini“. Aceste trăncăneli nu fac decât să adauge un pic de fals la întreaga falsitate de care suntem înconjurați și acoperiți. (n.a.)

la Trandafirul de nisip *ca text integral. Așa s-a putut prevedea publicarea* Băieților *abia pentru anul 1969.*

Despre acest roman voi spune ceea ce am gândit întotdeauna despre Oraș. *Este o carte din care cititorul trebuie să iasă mai creștin, dacă este, și mai creștin ca simpatie, dacă nu este, așa cum am ieșit eu din* Port-Royalul *lui Sainte-Beuve. Bineînțeles, romanul nu a fost scris cu această intenție*[1].

Un critic american, Mr. Henry Kops, care trăiește în Statele Unite și, prin urmare, nu știe că după patru sute cincizeci de reprezentații se cunoaște că la teatrul parizian unde se joacă Orașul *vin mai multe femei decât bărbați, scrie în revista* Books abroad *că această piesă „le fascinează pe femei așa cum șarpele fascinează puicuțele". Asemenea lui Racine, care în prefața de la* Andromaca *se îndoiește de „toată finețea" spiritelor alese, încrezându-se în „sufletul Doamnei" (cumnata regelui), m-aș îndoi, dacă ar fi cazul, de o anumită uscăciune a oamenilor, lăsând totul la aprecierea acestor bunici, mame și chiar tinere care au fost întotdeauna cei mai plini de omenie și mai pătrunzători cititori ai mei. Fie ca ele să fie „fascinate" de* Băieții *așa cum se pare că ar fi de forma dramatică a acestei opere*[2].

Paris, 1969

---

[1] Încă din 1937, în prefața la *Demonul binelui*, prefață reprodusă de atunci de toate reeditările, anunțam *Băieții* ca pe o „carte religioasă". (n.a.)

[2] Deja o tânără mămică, citind în șpalturi textul integral al *Băieților*, mi-a spus: „E un basm cu zâne". Judecata mi s-a părut atât de neașteptată și de surprinzătoare, încât am dorit să o consemnez în acele șpalturi. (n.a.)

PARTEA ÎNTÂI

La paradisul copiilor

Începutul anului școlar 1912 la școala Notre-Dame du Parc. O academie de colegiu

Pentru anul școlar 1912–1913, superiorul de la școala Notre-Dame de… (numită în mod curent Notre-Dame du Parc datorită grădinilor sale frumoase), de pe bulevardul Montmorency, din Auteuil, inaugura o nouă mașinărie de guvernare: o Academie. Ea urma să se compună din zece elevi de la filozofie, din clasele întâi și a doua[1], reînnoindu-se în fiecare an prin voturile proprii – ratificate, chiar inspirate de către autorități –, având menirea să reprezinte elita colegiului în privința Literelor, a distincției spirituale și a „conduitei generale", care, evident, se subînțelegea. Se mai înființa și o clasă de „aspiranți academicieni", pentru elevii dintr-a treia, a patra și a cincea (de la doisprezece la paisprezece ani). Scopul unic al francezilor fiind, într-adevăr, acela de a deveni importanți, autoritățile nu se îndoiau că încă de la vârsta de doisprezece ani copiii, fie de la sine, fie împinși de familiile lor, dacă din nefericire erau atât de proști încât să disprețuiască vanitățile, se vor obișnui să facă ceea ce este necesar pentru

[1] În sistemul de învățământ francez, invers decât în cel românesc, clasele întâi și a doua sunt clase terminale. (n.tr.)

ca într-o zi, cândva, să intre în Academie, adică să stingă ceea ce ar putea exista în ei ca element diferit și puternic, să încerce să fie plăcuți și, mai ales, să nu spună niciodată adevărul atunci când acesta putea să aducă atingere ideilor stabilite. Căci această Academie de colegiu nu era deloc după modelul instituțiilor similare ce se găsesc în societatea adulților, unde nu se accede decât prin talentele și virtuțile personale. Pe scurt, să se sfărâme caracterele și să se facă niște creaturi docile prin arivism atunci când vor vrea să facă parte din acestea, docile prin convenienței atunci când ar ajunge în ele. Acesta era scopul operațiunii polițienești ce stătea la baza Academiei. Lucrul îi încântă pe părinți. Iată că, în fine, cineva se gândea să-i facă mai deștepți pe scumpii lor copii!

Totuși, să fim corecți: această operațiune polițienească era a unei poliții blânde, fiindcă principiile școlii du Parc nu vizau severitatea.

Domnul Alban de Bricoule, în vârstă de șaisprezece ani și șase luni, persoană notabilă a colegiului, care își începea cursurile în domeniul filologiei, fu unul dintre primii șase academicieni desemnați de autorități, cu misiunea de a-i alege pe cei patru confrați ai lor.

Anunțul creării Academiei, sau mai degrabă a recrutării prin tot felul de manevre, fusese urmat de o scădere instantanee a nivelului moral în toată clasa întâi. Așa cum animalele sălbatice cele mai demne, cele mai mândre, de îndată ce sunt domesticite, se tânguie la ora dejunului. Într-o zi, la ieșire, Alban văzu îndreptându-se spre el un elev dintr-a doua, Maquet, încruntat, gata să explodeze, care îi zise dintr-o suflare:

– Sunt considerat drept un elev model. Ei bine, nu-i așa. Spune-mi ce vrei să fac pentru tine și-o voi face – orice. Dar trebuie să fac parte dintre cei aleși.

Alban se uită la el cu un fel de teamă, de parcă ar fi văzut îndreptându-se spre el cu un aer hotărât și liber, ursul-furnicar. Cum nu spunea nimic, celălalt începu să râdă nervos și, întrucât Alban continua să-l privească fără a scoate vreun cuvânt, mai râse o dată, apoi se îndepărtă și dispăru. De-ar mai fi durat câteva clipe, Alban și-ar fi făcut cruce ca la vederea unui duh. Și tocmai asta, *spiritul secolului*, era ceea ce apărea pentru prima dată la acești copii.

Abatele Prévôtel, îndrumătorul diviziunii sale, îi șopti, ca din întâmplare, numele celor care i se păreau desemnați pentru a le fi noii confrați.

Alban îi distingea clar pe cei care, cu adevărat, prin meritele lor, ar fi trebuit să fie academicieni. Dar, în această împrejurare, e vorba de un alt mod de a vedea lucrurile cu mult peste vârsta sa, și care i-ar fi adus stima celor vârstnici: vru să intre Giboy, doar pentru că îi era prieten și ar fi avut pe cineva cu care să flecărească, în timpul ședințelor de la Academie, fiindcă, în ciuda meritelor, societatea celorlalți îl cam plictisea.

Așadar, îl sacrifică pe unul dintre cei merituoși, făcând campanie pentru Giboy, care, în felul acesta, fu ales.

Cei zece academicieni au avut mai apoi de ales Președintele. Asta i-a tulburat mult. Alban se impunea. Dar gândul că așa ceva i-ar face plăcere îi deranja și îi oprea. De aceea stăteau cu gura căscată la autoritate, așteptând ca ea să-i scape de ideea de a vota după cum le dicta conștiința.

Autoritatea spuse un nume, și acela fu al lui Alban. Talerul se înclinase. Domnii Prévôtel și de Pradts, îndrumătorul diviziunii a doua – mai ales acesta –, subliniau pericolul de a da prea multă importanță cuiva nu prea sigur: a fi Președintele Academiei însemna, într-adevăr, să fii cel dintâi în colegiu. Însă superiorul, abatele Pradeau de la Halle, spuse că prin această funcție Alban se va simți

legat, iar ei dădeau un portofoliu opoziției. Chiar și superiorul vedea mai departe. Credea că discerne la Alban o înflăcărare indecisă care s-ar apleca indiferent către ce parte, spre bine sau spre rău, și că o înclinare ușoară ar fi suficientă pentru a-l îndrepta spre bine, cu condiția, totuși, ca tânărul să fie susținut în această carieră, flatându-i-se franchețea prin încredere, onoarea prin responsabilități și amorul-propriu printr-un pic de strălucire; susținere absolut necesară, fără de care ușurința lui de a merge la extreme îl va împinge să iasă de pe calea cea dreaptă, fie și numai pentru a se odihni. În fine, domnului de la Halle, prin natura sa, îi plăcea riscul, în care se mișca iute precum copiii.

A doua zi seara, se votă. Alban fu ales în unanimitate, mai puțin votul său pe care îl dădu colegului său, Paul de Linsbourg.

Ca academician, i se încredințase un cordon cu roșu și galben, iar crucea avea email alb. Ca Președinte, i-a fost schimbată cu una mai mare și mai grozavă, pe care avea și culoarea verde. Evident, toate astea nu sunt mare lucru.

Doamna de Bricoule, mama lui, era nebună de bucurie. Dorea, nici mai mult, nici mai puțin, ca această cruce să fie pusă într-o vitrină din salon, alături de crucile Saint-Louis și Legiunile de Onoare ale familiei. „Doamne, își zicea Alban, ce-ar trebui să fac mai târziu ca să fie fericită!“ Deja își dădea seama că aceia care te bagă într-o mizerie de mici onoruri sunt părinții, soțiile, copiii, amantele, iar aripa care te scoate este singurătatea.

Bariera

În ziua de 4 noiembrie 1912, în recreația de la ora patru, începută cam pe înserate, s-au văzut, mai mult ca de obicei, strângându-se două grupuri, unul al celor „mari“

din prima diviziune (clasele de filo, întâi și a doua – băieți între cincisprezece și șaptesprezece ani), celălalt al „mijlociilor“ din diviziunea secundă, denumită *diviziunea infernală* (clasele a treia, a patra și a cincea – băieți între doisprezece și paisprezece ani), de fiecare parte a barierei care despărțea curțile celor două împărțiri. Era o simplă barieră din lemn care îți venea până la brâu, parcă anume pusă ca să te sprijini. Iar câțiva dintre cei mari și mijlocii, totdeauna aceiași, chiar o foloseau. Lăsând deoparte joaca, aveau obiceiul să se adune acolo la discuții de conciliere, care durau întreaga jumătate de oră cât ținea recreația. Asta amintea de acele cromolitografii în care îi vezi pe niște cavaleri din secolul al XVIII-lea stând galant de vorbă cu țărăncuțele frumoase, de fiecare parte a unei bariere asemănătoare. Alegerea președintelui Academiei avusese loc în ajun, iar academicienii, dintre care unii adăugau acest prestigiu la cel de a-și fi luat bacalaureatul cu vreo patru luni în urmă, erau contemplați ca niște animale curioase de către cei mai mici.

– Ar trebui să plătească doi bani ca să ne vadă, zise Paul de Linsbourg. Gata cu Schola!

– Apropo de Schola, îi zise Alban, n-ai putea să-l faci să intre în ea pe Généralet? Ți-aș rămâne îndatorat.

Aymery de La Maisonfort

Alban îi zicea Généralet micuțului Aymery de La Maisonfort, întrucât tatăl acestuia era general. Linsbourg și Giboy țineau de Schola, din care Alban nu făcea parte. Iar mijlociii și cei mici nu intrau în Schola decât prin protecția celor mari.

– Te interesează La Maisonfort?

– Ddd… a… probabil…

– Are puștiul ăsta o mutră de-ți ia piuitul.

– Nicio importanță. Știi bine că fața, și nu glasul, te face să intri în Schola. Iar La Maisonfort este șarmant. Nu poartă numele de Trémignon[1], precum castelul lui Lamennais, dar l-ar merita.

– Are picioare prea groase.

– Habar n-ai. Are niște picioare grozave. Și apoi, mi-a spus: „Îmi plac războaiele duse de romani. E ceva *delicios!*"

– Dragostea pentru romani și stăpânirea epitetelor l-ar desemna mai degrabă pentru Academie.

Pe drept sau nu, prostia lui La Maisonfort era celebră, dar era destupat la minte, și asta era suficient pentru a fi luat în considerare. Brusc, Giboy le zise mijlociilor:

– Căutați-l pe blegul ăsta, ca să vedem, după picioare, dacă știe să cânte bine.

Nu după mult timp, patru băieți aduceau în fuga mare, ținându-l de brațe, un băiețaș pe care îl opriră la barieră, unde acesta se uită întrebător la cei mari. Cu părul său blond, tenul „crin și trandafir", cu figura delicată în contrast cu gambele goale și puternice, formate, cam grosolane, părea un boboc de gâscă, dar unul frumos. Atât de pur și cu un halo de violete proaspete, părea puritatea întruchipată. Tocmai împlinise doisprezece ani.

Salins arătă spre unul din genunchii lui, dat din belșug cu iod.

– E pe bune sau ca să te dai interesant?

Un zâmbet frumos, abia schițat, mărturisea.

– Ți-ar spune ceva să faci parte din Schola?

– Eu? O, da! Dar părintele meu nu vrea. Pentru el, asta ar însemna să-mi pierd timpul. (Se întoarse spre Linsbourg.) Doar știi că i-am cerut-o deja.

– Cum! Ți s-a spus deja?

[1] Joc de cuvinte. Trémignon se pronunță în limba franceză la fel ca *très mignon*, „foarte drăguț". (n.tr.)

– Păi, da… de Linsbourg…

– Așa deci! Linsbourg ne face să renunțăm să-l mai băgăm pe Généralet în Schola, iar el a făcut tot felul de mișmașuri ca să intre.

Linsbourg mustăcea, cu un fals aer confuz.

– Îmi place acest „nu știu ce“ care se clatină în el, zise într-un sfârșit. Galoșii ăștia mari de școlar din primară, la acest fiu de general, care vine într-o mașină cu 8 cilindri De Dion-Bouton… Și, la urma urmei, ce mai, am o slăbiciune pentru picioarele mari.

– Și Souplier? întrebă Salins, aruncând o privire malițioasă spre Alban.

– Souplier nu-i ceea ce trebuie nici pentru Academie și nici pentru Schola.

– Ia duceți-vă, le zise Linsbourg celor mijlocii, duceți-vă și spuneți-i lui Souplier că academicienii au ceva să-i zică.

Alban scoase din buzunar un carnet și spuse:

– Iată componența Grupului la data de 4 noiembrie 1912. Șase mari, șase mijlocii. Dintre cei șase mari, trei academicieni…

Începu să citească numele:

– … *De Linsbourg, Denie*.

Salins îl întrerupse.

– Cunoaștem lista și tot colegiul o știe. Binet (profesorul de istorie) m-a întrebat ieri la oră, de la catedră: „Dar, Salins, care este protejatul dumitale?“ I-am răspuns: „Domnule, nu vă pot răspunde. Secret profesional.“ Atunci Binet ne-a spus toate numele din Grup, pe cupluri, fără nicio greșeală.

– Bravo! Cel puțin nu se va spune că suntem conspiratori, iar eu am oroare de clandestinitate. Aici e o casă de sticlă. A făcut vreo observație Binet?

Un băiat care îi asculta sări:

– Binet i-a zis lui Salins: „Ce idee să ai ca protejat pe Brulat! Mă întreb cum de-ai putut să-l alegi pe ăla, cu urechile lui mari! Când îți alegi un protejat, îl alegi să aibă o mutrișoară frumoasă“. Iar eu l-am întrebat: „Dar dumneavoastră, domnule, aveați un protejat la vârsta noastră?“ Mi-a răspuns: „O! Eu am avut o grămadă!“

În acel moment, niște elevi din cursul mijlociu, care se întorceau la barieră, anunțară:

– Souplier zice că nu vrea să vină.

– Aici îi recunosc drăguțul lui caracter, zise Alban.

În curte, unde se înserase de-a binelea, se auzeau glasurile ascuțite ale celor mici, cele un pic mai groase ale unor adolescenți prematuri (monstruozitatea acestor voci de bărbat ieșind din trupurile pirpirii…) și, dimpotrivă, glasurile de copil ale unor tineri, o feminitate a vocii pe care nu o găsești decât la tinerii parizieni. Alban îl zări de departe pe Souplier, mai aferat ca de obicei, alergând de la unul la altul. Nu-l vedeai decât pe el. Mai alerga și abatele Prévôtel, îndrumătorul primei diviziuni. Făcea trei pași printre cei care jucau fotbal, apoi se oprea brusc, căci i se tăia răsuflarea, strigând aiurea: „Așa!“, și totuși arătându-și atât de naiv bucuria de a sufla din greu, cu cele două capete de la brâu care îi săltau pe șolduri. Unii băieți, cel mai adesea cel mare cu cel mic, își dădeau „pedepse“. Binaud, zis Fauvette, de doisprezece ani, trântit la pământ, era tras de păr, îl târau de picioare prin praf, iar el era în al nouălea cer. Unul mare îi tot răsucea mâinile unuia dintre cadeți. „Pedepsele“ erau adesea o ocazie de pipăire. Doar dacă nu cumva erau, dimpotrivă, semnul unei iubiri care nu îndrăznește să se mărturisească. Dragostea pe care, spre exemplu, Maquet i-o purta lui Denie, se manifesta prin aceea că îl ținea toată recreația de brațe, ca să-l împiedice să joace. Astfel, se bucura de el blocându-i brațele și se răzbuna pe el pentru că era timid, împiedicându-l să joace. Era culmea iubirii.

Între zidul incintei și extremitatea barierei, se afla un mic spațiu gol. La Maisonfort se strecurase în gaura aceea, iar poziția respectivă părea să exprime o dorință ascunsă de a se apropia de cei mari. Bineînțeles că, mari, mici și mijlocii, erau în contact direct de multe ori pe zi. Însă bariera vecină dădea aici acestui contact un aer de o mai mare intimitate, fiindcă o barieră presupune o apărare.

Alban îl evocă pe Serge Souplier (paisprezece ani și jumătate), pe care îl cunoscuse cu un an mai înainte la școala Maucornet și care acum este elev într-a treia la Notre-Dame du Parc.

Discuția dintre superior și abatele de Pradts

Domnul abate Pradeau de la Halle, superiorul colegiului, punea la punct foile răspândite pe biroul său.

– Începutul școlii este sinonim cu anxietatea: cum ne vom regăsi copiii? Se întorc mai crescuți, întăriți, mai frumoși, cu sufletul plin de noul mediu în care au trăit aproape trei luni și cu o mentalitate care ne pune uneori pe gânduri. Acest abandon moral în care trăiesc pe timpul vacanței mari… Rareori se întâmplă ca în această perioadă goală să nu se strice ceva. Dar, odată reîntorși, sunt luați în mână. Luna octombrie a fost foarte bună. Dumnezeu ne blagosloveşte lucrarea. Ca să nu mai vorbim și de creșterea numărului de elevi… Cunoașteți cifrele? Eu le am în suflet: cincizeci și patru de elevi în prima diviziune, șaizeci și opt la dumneata, optzeci și șapte în clasa a treia, o sută treizeci și unu la cei mici, nouăzeci de interni. În ansamblul său, nivelul de studii este excelent. Conduita este bună. Consolările pe care mi le dă acest colegiu nu trebuie totuși să ne facă să uităm că, dacă numărul comuniunilor este în creștere cu șaptesprezece față de luna octombrie a anului trecut, iar la capelă vin tot mai des, evlavia rămâne totuși punctul slab.

– Din păcate, acesta este punctul slab în toate așezămintele noastre.

– Când unii dintre cei mari sau foștii elevi ne vorbesc deschis și ne mărturisesc că zelul lor religios a scăzut, spun în unanimitate, după cum bine știți, că asta se datorează faptului că slujbele sunt prea lungi. Pentru ei, colegiul înseamnă mai ales așa ceva. E o prostie, e urât, dar este un fapt căruia nu-i dăm destulă atenție. Am autorizat posibilitatea de a lipsi de la unele slujbe, însă numai ca o experiență.

– În orice caz, experiența copiilor de la Frères este absolut concludentă.

– Dar nu este vorba de o experiență, zise superiorul ușor iritat. E o regulă de conduită de la care nu mă voi abate niciodată. Nu aș fi acceptat acest post dacă nu mi s-ar fi permis să o aplic aici.

Abatele Pradeau de la Halle avea o figură senină, niște ochi de un albastru curat, un păr șaten-deschis, pe care și-l tundea singur stând în genunchi spre a-și umili trupul, și o gropiță în bărbie. Abatele de Pradts, îndrumătorul cursului mijlociu, așezat în fața sa, avea un chip fin de meridional, ușor cenușiu, pe care îl acoperea o rețea complexă de riduri foarte mărunte, fruntea înaltă, niște ochi mici ciudați, de un verde-cenușiu, pătrunzători, puțin cam apropiați unul de altul, ca la maimuțe. Partea de jos a figurii se subția brusc ca și cum, la naștere, o mână de medic i-ar fi prins-o între degete. Simplificând, despre aceste două chipuri se poate spune că unul era aplecat spre idealism, iar celălalt reprezenta o figură a inteligenței, respirând știința sacră a vieții trăite. Atât la unul, cât și la altul se citea o frumusețe a seriozității. În primii săi ani la du Parc, abatele de Pradts purtase la o butonieră a sutanei o cruciuliță de argint, apoi un lănțișor de ceas din argint, chiar o panglicuță neagră înnodată la gât, dar toate dispăruseră una câte

una, atunci când înțelesese mai limpede virtutea de a nu ieși în față. Să spunem în treacăt că superiorului îi plăceau acele lucruri care marchează ceea ce desemnează: sutana, veșmântul de penitență, tonsura. Abatele nu prea iubea sutana, care îl stânjenea când juca mingea cu elevii săi. Vrusese să-i dea o notă veselă. Cu toate acestea, i s-ar fi părut ceva odios să se îmbrace în haine civile, fie chiar și pentru câteva ore.

Totuși, între acești doi oameni, asemănători prin talia subțire, alura severă a veșmântului, distincția, extrema demnitate, cel căruia i-ar fi trecut prin minte să le privească încălțările – încălțămintea îți dezvăluie omul – ar fi găsit aici o diferență: pantofii cu tureatcă ai superiorului înclinau către bocancul grosolan al soldatului (bineînțeles, nu era vorba de nicio afectare în asta; nimic din *compoziția personajului* pe care și-o face un preot care vrea să pară genul proletar), în timp ce pantofii cu tocuri mai joase ai îndrumătorului trăgeau mai degrabă spre escarpeni. La fel, cordonul superiorului era din lână, fără franjuri, în timp ce al abatelui avea franjuri. De asemenea, mâinile superiorului erau cam aspre și groase, iar ale îndrumătorului erau fine și lungi, niște mâini din acelea de madonă sau mâini de maimuță, după cum îi era starea. Superiorul avea treizeci și șase de ani, abatele de Pradts doar treizeci și trei, însă părea mai în vârstă.

Biroul superiorului era cât se poate de gol. Niciun fotoliu. Niciun obiect pe masa de lucru, în afara unei călimări și a unui prespapier, caiete, carnete, hârtii și cărți (trei cărți de rugăciuni). Nimic pe pereți, absolut nimic. Doar un crucifix și niște foi prinse cu piuneze, pe care erau scrise de mână, de către econom, orarele și programul de lucru al colegiului. Nicio bibliotecă, ci doar câteva rafturi din lemn cu niște volume broșate în stare proastă, Blondel, Goyau, Laberthonnière, Sangnier; vreo duzină

de volume legate: Lacordaire, Montalembert, Ozanam, Gratry; câteva cărți pioase, dar, în ansamblu, nicio carte anterioară perioadei Restaurației. Un scăunel de rugăciune Second Empire, cu stofa roasă. În partea de sus a pereților și în jurul celor două uși, se vedea urma stucaturilor, a unei ornamentări ce fusese distrusă, iar locul văruit rudimentar. O ușă dădea într-unul dintre culoarele colegiului, iar cealaltă spre o mică anticameră la care părinții elevilor nu ajungeau decât însoțiți de portar, ca niște prizonieri păziți cu strășnicie.

Superiorul zise:

– Școala du Parc, atunci când Providența mi-a încredințat-o, era un locaș cam pretențios. Cu aducerea elevilor de la Frères și facilitățile pe care le acordăm familiilor mai puțin înstărite, am făcut să vină un aflux de sânge nou. Fuziunea s-a făcut fără nicio dificultate. Ați văzut cum s-au petrecut lucrurile în diviziunea dumneavoastră.

– Nicio dificultate, poate la început, dar au fost niște lucruri mărunte… Și anul acesta e la fel. Am remarcat vreo doi–trei care își scoteau cascheta în fața unuia dintre camarazii lor de o altă clasă socială, sau, în mod vizibil, ezitau să le întindă ei primii mâna, ori, dacă o întindeau, o făceau lăsând ochii în jos și am auzit – în primele zile – câteva apelative de *dumneavoastră,* care ar fi trebuit să fie *tu*. Am trimis după acești copii și le-am spus ceea ce aveam de spus. Totul a reintrat în normal[1].

Frățiorii, ex-cuculi

– Cunoaștem un frățior – fiindcă așa ceva este, *un frățior* – Miral, care, întâlnit de Salins într-o duminică pe la

[1] Bineînțeles, toată această conversație trebuie citită prin optica socială a Franței din 1912. (n.a.)